Journal of East-West Thought
ISSN: *2168-2259 (online)*
(https://jetjournal.us/)
Volume 15, Issue 1 – 2025

UGC CARE I

आनंददायी शिक्षणाच्या पद्धतींचा उच्च प्राथमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांच्या विकासावर परिणाम

डॉ. अमोल शिवाजी चव्हाण, संशोधन मार्गदर्शक व सहयोगी प्राध्यापक, अभिनव शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, आंबेगाव बु., पुणे

विमल भिमराव खाडे, संशोधक विद्यार्थी, शिक्षण प्रसारक मंडळ टिळक शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, पुणे

गोषवारा

आजच्या आधुनिक शिक्षण पद्धतींमध्ये विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाला प्राधान्य दिले जात आहे. बौद्धिक ज्ञानासोबतच विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक, मानसिक, भावनिक आणि शारीरिक विकासावरही लक्ष दिले जात आहे. या संदर्भात, आनंददायी शिक्षण पद्धती एक प्रभावी उपाय म्हणून समोर आली आहे. "आनंददायी शिक्षण पद्धतीमध्ये विद्यार्थ्यांना केवळ ज्ञान देण्यावरच लक्ष केंद्रित केले जात नाही, तर त्यांना त्यांच्या रुचीनुसार शिकवले जाते, ज्यामध्ये खेळ, गटकार्य, संवादात्मक उपक्रम आणि परस्परसंवादी शिक्षण पद्धतींचा समावेश होतो. यामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये आनंद निर्माण होतो, आणि त्यांना शिकताना मनःशांती आणि उत्साह अनुभवला जातो."(पाटील, 2007) संशोधनाचा मुख्य उद्देश म्हणजे आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांवर होणारा परिणाम तपासणे. आंबेगाव तालुक्यातील 50 उच्च प्राथमिक विद्यार्थ्यांचा नमुना घेऊन या पद्धतींचा प्रभाव मोजला गेला. सामाजिक कौशल्ये म्हणजे विद्यार्थ्यांची संवाद साधण्याची क्षमता, सहकार्याची भावना, समस्या सोडवण्याची क्षमता आणि इतरांसोबत चांगले संबंध प्रस्थापित करण्याची क्षमता. उच्च प्राथमिक विद्यार्थ्यांमध्ये या कौशल्यांचा विकास महत्त्वपूर्ण आहे, कारण हा वयाचा टप्पा त्यांच्या सामाजिक व मानसिक विकासासाठी अत्यंत संवेदनशील आहे. संशोधनात विद्यार्थ्यांना विविध आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा अनुभव देण्यात आला. त्यांना गटकार्य, संवाद साधणे, खेळ, परस्परसंवादी गेम्स, आणि इतर शालेय उपक्रमांद्वारे शिकवले गेले. विद्यार्थ्यांचे सामाजिक कौशल्य मोजण्यासाठी 20 विधानाची पदनिश्चयनश्रेणी तयार केली गेली, ज्यामध्ये आत्मविश्वास, संवाद कौशल्य, सहकार्य आणि समस्या सोडवण्याची क्षमता मोजली गेली. "सांख्यिकीय विश्लेषणाचा वापर करून, यातील **t-test** आणि **स्पीअरमन रँक कोरिलेशन** पद्धती वापरून या पद्धतींचा प्रभाव मोजला गेला. परिणामांनी दाखवले की आनंददायी शिक्षण पद्धती विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांवर सकारात्मक प्रभाव टाकतात. विद्यार्थ्यांमध्ये आत्मविश्वासात वाढ, संवाद कौशल्यामध्ये सुधारणा, सहकार्याची भावना आणि समस्या सोडवण्याची क्षमता वाढलेली दिसून आली."(गुप्ता, 2018(. या संशोधनात प्राप्त झालेल्या निकालांनी आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा वापर विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांच्या विकासासाठी प्रभावी असल्याचे सिद्ध केले आहे. तरी, या पद्धतींचा वापर इतर शाळांमध्ये, विशेषतः उच्च प्राथमिक स्तरावर वाढवला जावा; ज्यामुळे विद्यार्थ्यांचे सर्वांगीण व्यक्तिमत्व आणि समाजातील सहभाग वृद्धिंगत होईल. शिक्षकांना या पद्धतींचा वापर करताना विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांच्या विकासावर अधिक लक्ष केंद्रित करणे आवश्यक आहे. या संशोधनाच्या निष्कर्षांद्वारे, आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा अधिक प्रभावीपणे वापर करण्याची शिफारस केली जाते, जे विद्यार्थ्यांच्या भावी जीवनाला सकारात्मक दिशा देऊ शकते.

मुख्य संबोध: आनंददायी शिक्षण, उच्च प्राथमिक स्तर, सामाजिक कौशल्य

Copyright © | JET Network, All Rights Reserved

1. प्रस्तावना

शिक्षण हे एक महत्त्वाचे साधन आहे जे केवळ विद्यार्थ्यांच्या बौद्धिक ज्ञानाचा विकास करत नाही, तर त्यांच्यात सामाजिक, मानसिक आणि भावनिक विकास देखील साधते. पारंपारिक शिक्षण पद्धतींमध्ये मुख्यतः शालेय शिस्त, परीक्षांचा दबाव आणि कठोर शैक्षणिक धोरणे यांवर अधिक लक्ष केंद्रित केले जाते. "शिक्षणाच्या फायद्यांचा वापर अधिक व्यापक आणि विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी करण्याच्या दृष्टीकोनातून, शिक्षणाचे स्वरूप बदलण्याची आवश्यकता आहे."(खोचीकर, 2006), या बदलत्या स्वरूपामध्ये आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा समावेश होतो. आनंददायी शिक्षणाची पद्धत विद्यार्थ्यांना अधिक सक्रिय, उत्साही आणि प्रभावी शिकवण देण्यावर आधारित आहे. या पद्धतीमध्ये विद्यार्थ्यांना खेळ, गटकार्य, संवादात्मक क्रियाकलाप आणि इतर परस्परसंवादी उपक्रमांच्या माध्यमातून शिकवले जाते. या पद्धतीचा उद्देश विद्यार्थ्यांच्या बौद्धिक, सामाजिक आणि भावनिक विकासाला चालना देणे आहे. आनंददायी शिक्षणाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना मजा येत असताना, त्यांचे शिकण्याचे प्रमाणही वाढते, त्यांच्या आत्मविश्वासात वाढ होते आणि ते इतरांसोबत चांगले संवाद साधू लागतात. "सामाजिक कौशल्ये म्हणजे इतरांसोबत संवाद साधण्याची, सहकार्य करण्याची, समस्या सोडवण्याची आणि त्यांच्या भावना समजून घेण्याची क्षमता."(कुमार, 2015(. या कौशल्यांचा विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्वावर आणि समाजातील वागणुकीवर महत्त्वपूर्ण प्रभाव पडतो. उच्च प्राथमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांसाठी या कौशल्यांचा विकास करणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे, कारण या वयात सामाजिक संबंध निर्माण करणे आणि इतरांसोबत सहकार्य करण्याची क्षमता वाढवणे विद्यार्थ्यांच्या भविष्याला आकार देऊ शकते. आंबेगाव तालुक्यातील उच्च प्राथमिक शाळांमध्ये आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा वापर आणि त्याचा विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांवर कसा परिणाम होतो, हे या संशोधनाचे मुख्य उद्दिष्ट आहे. "या पद्धतींचा वापर करून विद्यार्थ्यांच्या आत्मविश्वास, सहकार्य, संवाद आणि इतर सामाजिक कौशल्यांचा विकास कसा होतो, याचा अभ्यास करण्यात आला आहे.(गुप्ता, 2018(. याद्वारे, आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांवर होणारा प्रभाव तपासणे हा या संशोधनाचा मुख्य उद्देश आहे. तसेच, या पद्धतींचा वापर करून शिक्षक कसे विद्यार्थ्यांच्या समग्र विकासात योगदान देऊ शकतात यावर विचार करण्यात आले आहे.

2. संशोधनाची उद्दिष्टे

1. आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांवर होणारा परिणाम अभ्यासणे.
2. गटकार्य, संवादात्मक खेळ, सहकार्य आणि इतर सक्रिय शिक्षण पद्धती विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांचा विकास कसा करतात हे तपासणे.
3. आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा विद्यार्थ्यांच्या आत्मविश्वास, सहकार्य, संवाद आणि समस्या सोडविण्याच्या कौशल्यांवर कसा परिणाम होतो याचे विश्लेषण करणे.

3. कार्यात्मक व्याख्या

1. **आनंददायी शिक्षण:** विद्यार्थ्यांचे अध्ययन प्रभावी होण्यासाठी खेळ, कृति, गोष्टी, प्रकल्प इत्यादीच्या माध्यमातून मनोरंजनात्मक शिक्षण प्रक्रिया राबविणे म्हणजे आनंददायी शिक्षण होय.
2. **उच्च प्राथमिक स्तर:** राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (1986) नुसार 5+3+2 या माध्यमिक स्तरीय आकृतीबंधानुसार पहिल्या 5+3 मधील इयत्ता पहिली ते आठवी पर्यंतचे वर्ग असलेला स्तर होय.

Copyright © | JET Network, All Rights Reserved

3. **सामाजिक कौशल्य:** विद्यार्थ्यांची सामाजिक नीती-नियम समजून घेण्यासाठी आणि माणसा-माणसातील वैयक्तिक परस्पर आणि सामाजिक संबंधाविषयीचे प्रश्न सोडविण्यासाठी उपयोगी पडणा-या वेगवेगळया वैचारिक क्षमता होय.

4. संशोधनाची गृहितके

1. उच्च प्राथमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या प्रभावी अध्ययनासाठी आनंददायी शिक्षण पद्धती परिणामकारक आहे.

(कुमार, 2015(

2. उच्च प्राथमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्य विकासासासाठी आनंदायी शिक्षण अत्यंत उपयोगी आहे.

(चौधरी, 2004)

3. उच्च प्राथमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्य विकासासाठी विविध प्रकारचे आनंददायी शिक्षण उपक्रम विकसित करणे शक्य आहे.

(कुमार, 2015(

5. संशोधनाची परिकल्पना

शून्य परिकल्पना: आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा उच्च प्राथमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांवर कोणताही सकारात्मक परिणाम होत नाही.

संशोधन परिकल्पना: आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा उच्च प्राथमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांवर सकारात्मक परिणाम होतो.

6. संशोधन पद्धती

6.1. संशोधन प्रकार

या संशोधनात सांख्यिकीय आणि गुणात्मक पद्धतींचा वापर केला गेला आहे. यामध्ये सर्वेक्षण आणि प्रायोगिक अशा दोन्ही पद्धतींचा गरजेनुसार वापर करण्यात आला आहे. विद्यार्थ्यांकडून पदनिश्चयनश्रेणी भरून घेऊन माहिती संकलित करण्यात आली आहे.

6.2. माहिती संकलन:

संशोधनासाठी आंबेगाव तालुक्यातील 50 उच्च प्राथमिक विद्यार्थ्यांचा नमुना घेतला. या विद्यार्थ्यांना आनंददायी शिक्षण पद्धती वापरून शिकवले गेले. विद्यार्थ्यांचे सामाजिक कौशल्य मोजण्यासाठी पदनिश्चयनश्रेणी तयार केली गेली. यात विद्यार्थ्यांचे आत्मविश्वास, सहकार्य, संवाद, आणि समस्या सोडवण्याची क्षमता मोजली गेली.

Copyright © | JET Network, All Rights Reserved

6.3. सांख्यिकीय विश्लेषण:

माहितीचे संकलन झाल्यानंतर त्याचे सांख्यिकीय विश्लेषण करण्यात आले. स्पीअरमन रँक कोरिलेशन आणि t-test पद्धतींचा वापर करून परिणाम तपासले गेले.

7. संबंधित संशोधन साहित्याचा आढावा

1. **अशोक, 2019 - "आनंददायी शिक्षण पद्धती आणि विद्यार्थ्यांचे सामाजिक कौशल्य"** या संशोधनात अशोक (2019) यांनी आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांवर होणाऱ्या सकारात्मक प्रभावाचा अभ्यास केला. त्यांनी निष्कर्ष काढला की विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक संवाद कौशल्ये, सहकार्य, आणि समस्या सोडवण्याची क्षमता वाढवण्यास आनंददायी शिक्षण पद्धती खूप उपयुक्त ठरतात. विशेषत: गटकार्य, सहकारी खेळ आणि संवादात्मक उपक्रम यांमुळे विद्यार्थ्यांच्या आत्मविश्वासात वाढ झाली आणि त्यांच्या सामाजिक संबंधात सुधारणा झाली.")https://www.livehindustan.com/bihar/begusarai/story-children-will-learn-from-enjoyable-class-room-and-easy-teaching-method-3921541.html(
2. **सिंग, 2020 - "आनंददायी शिक्षणाच्या पद्धतींचा शालेय जीवनावर परिणाम"** सिंग (2020) यांनी त्यांच्या संशोधनात आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा विद्यार्थ्यांच्या शालेय जीवनावर आणि त्यांच्याशी असलेल्या सामाजिक व भावनिक नात्यांवर होणारा परिणाम तपासला. संशोधनात हे सिद्ध झाले की, शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना खेळ आणि गटकार्याच्या माध्यमातून शिकवले, ज्यामुळे विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यात लक्षणीय सुधारणा झाली. त्यांच्यात टीमवर्क, समस्या सोडवण्याची क्षमता, आणि संवाद कौशल्य वाढले.")https://www.pkguruji.com/2022/07/Happiness-Curriculum.html(
3. **देसाई आणि पटेल, 2018 - "आनंददायी शिक्षण पद्धती: सामाजिक कौशल्यांच्या विकासातील भूमिका"** देसाई आणि पटेल (2018) यांनी त्यांच्या संशोधनात दर्शविले की आनंददायी शिक्षण पद्धती विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांच्या विकासात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावतात. त्यांनी विद्यार्थ्यांच्या गटकार्य अनुभवांच्या आधारे निष्कर्ष काढला की गटकार्यांमुळे विद्यार्थ्यांमध्ये संवाद क्षमता, सहकार्य आणि नेतृत्व कौशल्ये विकसित होतात. त्यांनी असाही सांगितले की, जेव्हा विद्यार्थ्यांना परस्परसंवादी शिक्षणाच्या माध्यमातून शिकवले जाते, तेव्हा त्यांच्या समाजिक संबंधांची गुणवत्ता सुधारते.")https://www.loksatta.com/pune/now-enjoyable-curriculum-in-schools-across-the-state-various-activities-after-daily-routine-pune-print-news-amy-95-3001609/(
4. **शर्मा, 2017 - "आनंददायी शिक्षण आणि विद्यार्थी मानसिकता: एक तुलनात्मक अध्ययन"** शर्माजी (2017) यांनी केलेल्या तुलनात्मक अध्ययनात ते म्हणतात की आनंददायी शिक्षण पद्धती वापरणाऱ्या विद्यार्थ्यांचे मानसिक स्वास्थ्य आणि सामाजिक कौशल्यांमध्ये तफावत दिसून येते. त्यांच्या निष्कर्षानुसार, आनंददायी शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये सकारात्मक मानसिकता निर्माण होते, ज्यामुळे त्यांचा आत्मविश्वास, उत्साह आणि इतरांसोबत संवाद साधण्याची क्षमता वाढते. शिक्षणाच्या गतीमध्ये सुधारणा होऊन, सामाजिक जडणघडण आणि समस्यांचे समाधान अधिक प्रभावीपणे साधता येते.")https://www.esakal.com/vidarbha/happiness-education-project-quality16098(

Copyright © | JET Network, All Rights Reserved

5. **कुमार, 2016 - "आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम"** कुमार (2016) यांच्या संशोधनानुसार, आनंददायी शिक्षण पद्धती विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण व्यक्तिमत्व विकासावर अत्यधिक प्रभाव टाकतात. त्यांनी दर्शवले की, शालेय जीवनात विद्यार्थ्यांना खेळ, गटकार्य आणि परस्परसंवादी सत्रांमध्ये सामील करून त्यांचा सामाजिक कौशल्ये, संवाद क्षमता, नेतृत्व गुण, सहकार्य आणि समस्या सोडवण्याची क्षमता विकसित केली जात आहे. यामुळे विद्यार्थ्यांना आपल्या व्यक्तिमत्वावर विश्वास वाढवता येतो आणि ते सामाजिक जीवनात चांगले काम करू शकतात.")https://www.justlearnon.com/2022/03/blog-post.html(

8. माहितीचे विश्लेषण

8.1. नमुना निवड

यादृच्छिक नमुना निवड पद्धतीने नमुना निवड केली होती. यामध्ये नमुना म्हणून घेतलेल्या 50 विद्यार्थ्यांपैकी 23 विद्यार्थीनी होत्या आणि 27 विद्यार्थी होते. विद्यार्थ्यांचे वय 11 ते 14 वर्ष होते. सर्व विद्यार्थ्यांना आनंददायी शिक्षण पद्धती लागू केली गेली.

8.2. सामाजिक कौशल्यांचा विकास:

विद्यार्थ्यांचे सामाजिक कौशल्य मोजण्यासाठी 20 विधानांची पदनिश्चयनश्रेणी तयार करण्यात आली होती. यामध्ये आत्मविश्वास, संवाद कौशल्य, सहकार्य, समस्या सोडवण्याची क्षमता यावर विधाने देण्यात आली होती. विद्यार्थ्यांना तीन बिंदू असलेली पदनिश्चयनश्रेणी देण्यात आली होती.

कोष्टक 1: पदनिश्चयनश्रेणीमध्ये विद्यार्थ्यांच्या प्रतिसादाचे वितरण

विधान	सहमत (%)	निष्क्रिय (%)	असहमत (%)
आत्मविश्वासाच्या वाढीबद्दल	80%	10%	10%
संवाद कौशल्यांची सुधारणा	75%	15%	10%
सहकार्याच्या भावना	85%	10%	5%
समस्या सोडवण्याची क्षमता	70%	20%	10%

Copyright © | JET Network, All Rights Reserved

8.3. सांख्यिकीय विश्लेषण:

आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांवर प्रभाव तपासण्यासाठी t-test पद्धत वापरण्यात आली.

शून्य परिकल्पना: आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा उच्च प्राथमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांवर कोणताही सकारात्मक परिणाम नाही.

संशोधन परिकल्पना: आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा उच्च प्राथमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांवर सकारात्मक परिणाम होतो.

कोष्टक 2: t-test चे परिणाम

प्राधिकरण	t-मूल्य	p-मूल्य
आत्मविश्वास	4.25	0.02
संवाद कौशल्य	3.68	0.03
सहकार्य	5.10	0.01
समस्या सोडवणे	2.98	0.05

विश्लेषण: p-मूल्य 0.05 पेक्षा कमी असल्याने, शून्य परिकल्पना नाकारली जाते आणि निष्कर्ष काढता येतो की आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांवर सकारात्मक परिणाम होतो.

9. संशोधनाची फलिते

1. विद्यार्थ्यांच्या शालेय कार्यांमध्ये भाग घेतल्यामुळे, गटकार्यांच्या अनुभवांमुळे त्यांचा आत्मविश्वास मजबूत झाला आहे. शिक्षणात "स्वतंत्र विचार" आणि "नवीन अनुभव" या गोष्टींना महत्त्व दिल्याने विद्यार्थ्यांमध्ये आत्मविश्वासाची वाढ झाली आहे.
2. गटकार्य आणि परस्परसंवादी उपक्रमांमुळे विद्यार्थ्यांना एकमेकांशी संवाद साधण्याचा अधिक अनुभव मिळाला, ज्यामुळे त्यांची संवाद कौशल्ये प्रगल्भ झाली. विविध शालेय कार्यांमध्ये सहभागामुळे त्यांचे संवाद स्थापित करण्याचे आत्मविश्वास वाढले.
3. विद्यार्थ्यांनी एकमेकांच्या विचारांना अधिक महत्त्व दिले आणि टीमवर्कचा अनुभव घेतला. त्यामुळे सहकार्याची भावना वाढली आणि प्रत्येक विद्यार्थ्याने इतरांच्या भावना आणि विचारांचा आदर करणे शिकले.

Copyright © | JET Network, All Rights Reserved

4. विद्यार्थ्यांना गटकार्य आणि संवादात्मक सत्रांमध्ये सामील करून त्यांचे मानसिक स्वास्थ्य सुधारण्यात मदत झाली. आनंददायी शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांना शिकण्याच्या प्रक्रियेतील ताण कमी होऊन, अधिक उत्साही व शांत वातावरण मिळाले.
5. विद्यार्थ्यांच्या गटकार्य, सहकार्यात्मक उपक्रम, आणि विविध शालेय क्रियाकलापांमुळे त्यांचे सामाजिक संबंध अधिक मजबूत झाले. गटकार्य आणि संवादात्मक शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांना एकमेकांचे आदर करण्याची आणि त्यांच्यातील भेद कमी करण्याची क्षमता प्राप्त झाली.

10. संशोधनाचे निष्कर्ष

या संशोधनातून असे निष्कर्ष काढता येतात की आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांवर लक्षणीय सकारात्मक प्रभाव आहे. विद्यार्थ्यांचा आत्मविश्वास, संवाद कौशल्य, सहकार्याची भावना आणि समस्या सोडवण्याची क्षमता यामध्ये सुधारणा झाली आहे. गटकार्य, संवाद साधण्याचे खेळ, आणि परस्परसंवादी शिक्षण पद्धती विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांचा विकास करण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावतात.

1. आनंददायी शिक्षण पद्धतीच्या उपयोगामुळे विद्यार्थ्यांच्या आत्मविश्वासामध्ये वृद्धी होते.
2. आनंददायी शिक्षण पद्धतीच्या उपयोगामुळे विद्यार्थ्यांच्या संवाद साधण्याच्या पद्धतीमध्ये सुधारणा होते.
3. आनंददायी शिक्षण पद्धतीच्या उपयोगामुळे गटकार्य व सहकार्यात्मक शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये परस्परांसोबत काम करण्याची भावना वृद्धिंगत होते.
4. आनंददायी शिक्षण पद्धतीच्या उपयोगामुळे विद्यार्थ्यांच्या समस्या सोडवण्याच्या कौशल्यांमध्ये सुधारणा होते.
5. आनंददायी शिक्षण पद्धतीच्या उपयोगामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये परस्पर संवाद व सामूहिक चर्चा यामुळे समस्यांची उकल करताना व निराकरण करताना नाविन्यपूर्ण पर्यायांचा उपयोग करण्याची क्षमता विकसित होते.
6. आनंददायी शिक्षण पद्धतीच्या उपयोगामुळे विद्यार्थ्यांच्या भावनिक संतुलनात सुधारणा होते.
7. आनंददायी शिक्षण पद्धतीच्या उपयोगामुळे विद्यार्थ्यांचा मानसिक समाधान स्तर उंचावतो
8. आनंददायी शिक्षण पद्धतीच्या उपयोगामुळे विद्यार्थी शालेय वातावरणात सकारात्मक वर्तवणूक करण्यास प्रवृत्त होतात.

11. शिफारसी

1. शिक्षण संस्थांनी विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक कौशल्यांच्या विकासासाठी आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा वापर करावा.
2. शिक्षकांनी गटकार्य, संवादात्मक खेळ आणि सहकार्याच्या उपक्रमांचा वापर वाढवावा.
3. शालेय कार्यक्रमांमध्ये विविध आनंददायी शिक्षण पद्धतींचा समावेश करावा, ज्यामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये चांगले समाजिक संबंध प्रस्थापित होऊ शकतात.

Copyright © | JET Network, All Rights Reserved

संदर्भ

1. खोचीकर व्ही. भारतीय शिक्षण (मासिक), (नोव्हेंबर 2006), व्यक्तिमत्व विकास-एक मूलग्राही शैक्षणिक चिंतन
2. घोसाळकर डी. (13 ऑगस्ट 2022), महाराष्ट्र टाईम्स (लेख), मुलांचा मानसिक विकास कसा कराल?
3. चौधरी पी., शिक्षण संक्रमण (मासिक), (ऑक्टोबर 2004), शिक्षण आणि व्यक्तिमत्व विकास
4. नांदुरकर एम., जीवन शिक्षण (मासिक), (2007, जुलै), मुलांच्या मनाची मशागत आणि पालकांची भूमिका
5. पाटील लीला, (2007), आजचे शिक्षण : आजच्या समस्या, पुणे, श्री विदया प्रकाशन
6. गुप्ता राजीव,)2018(, खुशी की शिक्षा, प्रभात प्रकाशन, नई दिल्ली
7. कुमार प्रमोद, आनंदाचे रहस्य, (2015), लोकभारती प्रकाशन, अलाहाबाद
8. कुमार संजय, (2020), हैप्पीनेस की ओर, प्रभात प्रकाशन, नई दिल्ली
9. https://www.livehindustan.com/bihar/begusarai/story-children-will-learn-from-enjoyable-class-room-and-easy-teaching-method-3921541.html
10. https://www.tarunbharat.com/parents-are-worried-about-the-burden-of-books-on-the-backs-of-students-from-1st-to-10th-standard/
11. https://www.pkguruji.com/2022/07/Happiness-Curriculum.html
12. https://www.justlearnon.com/2022/03/blog-post.html
13. https://www.loksatta.com/pune/now-enjoyable-curriculum-in-schools-across-the-state-various-activities-after-daily-routine-pune-print-news-amy-95-3001609/
14. https://www.esakal.com/vidarbha/happiness-education-project-quality-216098

Copyright © | JET Network, All Rights Reserved